

Nordiskt samarbete till gagn för språkvården

Arets nordiska språkmöte i Helsingør var det 55 i ordningen i modern tid, i en obruten räkna sedan 1954. Också före det hade det hållits nordiska språkmöten, bland annat det viktiga nordiska rättskrivningsmötet i Stockholm 1869 och två möten på 1930-talet, men det var innan det fanns några språknämnder.

Det första gemensamma mötet för språknämnderna hölls alltså 1954 i Oslo med representanter för den norska, den svenska och de två finländska nämnderna och två professorer från Danmark. Dansk Sprognævn fanns inte ännu då, men inrättades året därpå – delvis som ett resultat av de nordiska kontakterna, precis som både Nämnden för svensk språkvård och Norsk språknemnd hade tillkommit med det nordiska som en viktig inspirationskälla. Redan på detta första möte behandlades flera av de frågor som senare skulle dominera mötena ända till 1970-talet. Temana var samarbete om terminologi, samarbete om nya ord, skrivregler, läroboksnormalen i Norge, nordiska ortnamn och ordböcker mellan de nordiska språken. Särskilt lyfte man fram samarbetet kring ordförrådet, i synnerhet nyord. Jag citerar ur mötets resolution:

”Utsikterna för ett nordiskt samarbete på språkvårdens område förefaller särskilt gynnsamma när det gäller ordförrådet. --- Det är av intresse att härvid möjligheterna prövas att vinna största möjliga överensstämmelse mellan språkbruket i de olika nordiska länderna. Av särskilt intresse är att uppmärksamma de nya uttryck av allmännare natur som ständigt dyker upp.”

Under de första tjugo åren var det uttryckligen samarbetet kring nyord och terminologi som dominerade diskussionerna. Särskilt intresserade man sig för terminologin inom områden som hade allmänspråklig relevans och betydelse för

de internordiska kontakterna. Man började med posttermer och fortsatte sedan med flygtermer, tv-termer, teletermer, meteorologiska termer och turisttermer. Redan 1964 kom man också in på databehandlingsterminologin. Mötesdeltagarna gick igenom ordlistor, funderade över hur terminologin kunde harmoniseras och framförde förslag till berörda organisationer som postverket och flygbolagen.

Så här i efterhand är det lätt att vara kritisk och rentav lite ironisk och fråga sig vilken betydelse det arbete som då gjordes har haft för den nordiska språkförståelsen av i dag. Spelar det någon roll att Norge och Sverige gick över från *brevkort* till *postkort* enligt bl.a. finlands-svenskt mönster? Spelar det någon roll för passagerare eller flygbesättningar att man på danska gick över från *luftfartøj* eller *flyvemaskine* till *fly* och från *flyvemaskinekrop* till *flykrop*? Var det lättare att ringa internordiskt när det danska *begrænset samtalevarighed* hade ersatts med *begrænset taletid* och det svenska *tidsbegrænsning* hade ersatts med *begränsad samtaltid*? Det kan man fråga sig, men med Arnulv Sudmans ord i *Språk i Norden* 1970:

”Ser ein tilbake på det samnordiske terminologiarbeidet, er det kanskje ikkje alltid så store resultat ein kan peike på når det gjeld å få i stand endringar i retning av større nordisk einskap. Men sjølve registreringa av termene har jo også sin verdi, samtidig som konfrontasjonen med problema vonleg har stimulert dei respektive faginstitusjonane til å arbeide vidare med spørsmåla.”

Vid sidan av de terminologiska frågorna var ett återkommande tema ortografiska frågor av olika slag. Det handlade framför allt om geografiska namn, och särskilt om namn på stater. Det arbetet har fortsatt nästan ända fram till vår tid, och resulterat i den nyttiga skrift som på

svenska har namnet Statsnamn och nationalitetsord och vars senaste upplaga publicerades 1994.

En viktig del av det ortografiska samarbetet gällde transkribering av kyrillisk skrift, framför allt ryska namn. Några helt enhetliga transkriptionsregler kom man inte fram till, men en rätt omfattande nordisk samordning kunde man enas om. Resultatet föreligger bl.a. i boken *Ryska namn – samnordiska stavningsregler – ordlista*, publicerad av Svenska språknämnden 1970.

På ortografins område kom det också då och då fram förslag framför allt från folk utanför språknämnderna om ett gemensamt nordiskt alfabet (i praktiken att ä och ö borde skrivas lika i alla språken) och gemensam bokstavsordning i fråga om å, ä och ö. De här förslagen, liksom andra mer radikala förslag om förenhetligande av stavningen i de skandinaviska språken, avsågs rätt enhälligt av språkmötena och de enskilda språknämnderna. Det skulle kosta mer för de enskilda språken än vad det skulle främja den nordiska språkförståelsen. Allan Karker från Danmark gjorde av teoretiskt intresse en genomgång av de här frågorna i artikeln "Nordisk retskrivning – den ideale fordring" i *Språk i Norden* 1976. Karker avslutar artikeln så här:

"Summa summarum: Mest sandsynligt forekommer det at man i hvert af de tre lande vil finde de foreslåede retskrivningsændringer i de to nabosprog overordentlig tiltalende, men være uvillig til selv at bringe lignende ofre. Og i så fald må man nok sande at øjemedet blev forspilt allerede for hundrede år siden. Evigt ejes kun det tabte."

Vid mitten av 1970-talet ändrade språkmötena karaktär. Deltagarna blev fler, och mötestemana mer övergripande. Det hängde samman med andra förändringar inom nordisk språkvård. I Sverige inrättades Sverigefinska språknämnden och i Finland Forskningscentralen för de inhemska språken. Representanter för färöingarna, grönländarna och samerna började delta i mötena. Samarbetsorganet Nordiska språksekretariatet inledde sin verksamhet inom Nordiska ministerrådet 1978. Detaljfrågor kunde sedan behandlas inom Språksekretariatet, medan de nordiska språkmötena ägnades frågor som

språkvårdens principer, språkvård för massmedierna, språkvårdens kanaler, språkvården och skolan, normering av offentligt talspråk och handböcker i språkriktighet.

En delvis ny era började 1996, samma år som oförstående politiker hade lagt ner Nordiska språksekretariatet. Språkmötet i Utsjoki hade temat "Språkpolitik". Det var där som Margareta Westman och Ulf Teleman höll sitt föredrag med rubriken "Behöver Sverige en nationell språkpolitik?", vilket kan ses som startskottet för den språkpolitiska process som vi sedan har sett inte bara i Sverige utan i hela Norden på 2000-talet. Typiskt för de senaste årens språkmöten är också att de allt mer har fått karaktären av konferenser där även folk utanför språknämndernas egen krets har inbjudits att delta.

Den allra största nytta som vi språkvårdare har haft av de nordiska språkmötena är troligen ändå det i och för sig omätbara allmänna utbytet av erfarenheter, information och idéer. Redan 1963 och 1964 diskuterade man till exempel databehandling av språkmateriel i bland annat ordboksarbete. Språkteknologiska frågor har diskuterats många gånger sedan dess, och det nordiska samarbetet på det området har varit givande. Stora forskningsprojekt har direkt eller indirekt initierats av mötena.

Vi ska inte heller glömma nyttan och glädjen av alla de sociala kontakterna och de vänskapsband som har knutits under årens lopp. De har inspirerat oss i vårt arbete både på det nationella och på det nordiska planet, och de har fått många av oss att brinna för det nordiska språksamarbetet. Det som har pågått under pauser och måltider mellan och efter de officiella föredragen och diskussionerna och på hotellrummen efter dagens dont har inte varit betydelselöst för vårt arbete.

Själv har jag haft förmånen att delta i alla nordiska språkmöten sedan 1975, och det har betytt så mycket både för mig personligen och för den finlandssvenska språkvården att jag har valt att skriva min sista ledare i *Språkbruk* om detta tema.

Då är det dags att tacka alla medarbetare, skribenter och läsare för ett gott samarbete under mina 28 år som chefredaktör för *Språkbruk*. Jag lämnar med stort förtroende över posten till mina efterträdare: under en övergångsperiod Eivor Sommardahl och sedan Charlotta af Hällström-Reijonen.

Mikael Reuter